

Warszawa, dnia 23 grudnia 2008 r.

MINISTER ŚRODOWISKA

Maciej Nowicki

GIOŚ-DIIO/4130/03-01/579/2008/po

M. Nowicki
 SEKRETARIAT
 Biuro Prac Senackich
 Wpłynęło dn. 31.12.08
 nr 10073 podpis.....

Pan
Bogdan Borusewicz

Marszałek Senatu
Rzeczypospolitej Polskiej

Stanisław Jerzy Kaszuba

Odpowiadając na pismo Pana Marszałka z dnia 28.11.2008 r., znak: BPS/DSK-043-1106/08 dotyczące oświadczenia senatora Macieja Grubskiego złożonego na 22. posiedzeniu Senatu w dniu 20 listopada 2008 r. przekazuję odpowiedzi na poniższe pytania:

1. Czy sporządzono szczegółową mapę rozmieszczenia niebezpiecznych obiektów spoczywających na dnie Bałtyku wraz z uwzględnieniem rodzaju poszczególnych przedmiotów?
2. Czy istnieją plany utylizacji wymienionej broni gazowej?
3. Czy w związku z planami budowy na dnie Bałtyku rurociągu gazowego pomiędzy Rosją a Niemcami przeprowadzono z ekspertami konsultacje na temat konsekwencji, jakie może spowodować oczyszczanie dna morskiego na całej długości gazociągu i eksplozja skorodowanej amunicji, bomb, beczek i kontenerów z bronią chemiczną?
4. Czy określono strefę zatrucia w przypadku eksplozji i dostania się gazów do morza?
5. Jakie zagrożenia dla ludzi, fauny i flory niesie ze sobą wydostanie się niebezpiecznych cieczy i gazów na powierzchnię Bałtyku?

Ad 1. Rozmieszczenie obiektów stwarzających niebezpieczeństwo dla nawigacji (w tym wraków), obszarów zamkniętych dla żeglugi (stale i czasowo), obszarów morskich o ograniczonym użytkowaniu jest przedstawione na mapach nawigacyjnych sporządzanych przez Biuro Hydrograficzne Marynarki Wojennej RP oraz instytucje innych państw zajmujące się wydawaniem map morskich (np. Admiralicja Brytyjska). Uaktualnieniem danych zawartych na wymienionych mapach, w postaci wydawanych uzupełnień i poprawek (w Polsce są to „Wiadomości Żeglarskie”) zajmują się również te same instytucje.

Biuro Hydrograficzne Marynarki Wojennej nie sporządzało jednak szczegółowej mapy rozmieszczenia niebezpiecznych obiektów spoczywających na dnie Bałtyku wraz z uwzględnieniem rodzaju poszczególnych przedmiotów. Informacje z tej dziedziny będące w posiadaniu BHMW są przedstawiane na powszechnie dostępnych mapach nawigacyjnych produkowanych przez BHMW w ramach realizacji zadań państwowej morskiej służby hydrograficznej i oznakowania nawigacyjnego w zakresie hydrografii i kartografii morskiej.

Obszary zatopienia amunicji chemicznej na Bałtyku są przedstawione na mapach zawartych w dokumencie „Work Paper - Nord Stream Espoo Report – Offshore Pipeline through the Baltic Sea – Final Draft, November 2008” przekazanym Departamentowi Ocen Oddziaływania na Środowisko Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska i wcześniejszych dokumentach przekazanych przez konsorcjum Nord Stream na ręce Ministra Środowiska.

Ponadto problem zatopionej w Bałtyku broni chemicznej znajduje się również wśród zainteresowań Komisji Helsińskiej (Komisja Ochrony Środowiska Morskiego, powstała w 1974 roku, obecnie jako organ wykonawczy *Konwencji o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego*; Dz. U. UE z dnia 16 marca 1994 r. L 94, Nr 73, poz. 20). W 1993 roku została powołana decyzją XIV Narady Komisji Helsińskiej Grupa Robocza „ad hoc” do spraw Zatopionej Amunicji Chemicznej (HELCOM CHEMU).

Do zadań tej grupy miały należeć następujące zagadnienia:

- gromadzenie jak najbardziej pełnych danych o zatopionej amunicji chemicznej,
- dokonywanie oceny zagrożeń dla środowiska, jak również dla zdrowia i życia ludzi powstałych w wyniku uwalniania się bojowych środków trujących,
- stwierdzenie jakie kierunki i formy powinny przyjąć dalsze badania nad zatopioną bronią.

Grupa Robocza HELCOM CHEMU przedstawiła wyniki swoich prac na XV Naradzie Komisji Helsińskiej w 1995 r. Doprowadziło to w efekcie do realizacji następujących działań:

- badania jakim procesom chemicznym podlegają w wodzie morskiej trujące środki chemiczne pochodzące z zatopionej amunicji oraz ich wpływu na środowisko naturalne,
- opracowanie systemu zbierania danych o przypadkach wyłowienia amunicji chemicznej i przekazywania ich do centrum danych w Danii,
- wypracowanie instrukcji postępowania dla rybaków w wypadku wyłowienia bojowych środków trujących,
- wypracowanie reguł likwidacji skutków ewentualnego wyłowienia bojowych środków trujących,
- poszukiwanie nieznanych rejonów zatopienia amunicji chemicznej,
- badanie stanu skorodowania korpusów amunicji chemicznej i pojemników z bojowymi środkami trującymi.

Na XVI Naradzie Komisji Helsińskiej Grupa Robocza HELCOM CHEMU złożyła sprawozdanie końcowe, po czym została rozwiązana. W sprawozdaniu tym zawarto wiele zaleceń dla państw-sygnatariuszy, wśród nich należy wyróżnić:

- kontynuowanie poszukiwań w celu odnalezienia niezidentyfikowanych do tej pory rejonów zatopienia,
- badanie procesów bioakumulacji lub biodegradacji substancji toksycznych pochodzących z bojowych środków trujących, a trudno rozpuszczalnych w wodzie,
- kontynuowanie badań nad stanem skorodowania korpusów amunicji bądź pojemników z bronią chemiczną oraz procesu ich uwalniania do środowiska naturalnego,
- wypracowanie dla rybaków instrukcji postępowania w razie wyłowienia bojowych środków trujących,
- wypracowanie uregulowań prawnych związanych z likwidacją skażeń.

Ponadto według danych Grupy Roboczej HELCOM CHEMU na obszarze Morza Bałtyckiego zatopiono ok. 40 tys. ton amunicji w tym 13 tys. ton bojowych środków chemicznych.

Główne miejsca zatopienia to:

- południowo-wschodnia część Głębi Gotlandzkiej
- wschodnia część Głębi Bornholmskiej
- Cieśnina Mały Bełt

Wiadomo również, że amunicję zatapiano także podczas transportu do docelowych miejsc zatopienia.

Obecnie wiodącą rolę w tej materii pełni Dania zbierając wszelkie informacje o rejonach zatopienia bądź przypadkach wyłowienia broni chemicznej.

Ad 2. Polska nie opracowała planów wydobycia i zniszczenia zatopionych bojowych środków chemicznych. Wynika to z faktu, że główne miejsca zatopienia broni chemicznej znajdują się poza obszarami morskimi RP oraz wydobycie i zniszczenie amunicji związane są z bardzo wysokimi nakładami finansowymi. Należy również nadmienić, że nie ma jednoznacznej opinii ekspertów co do kwestii czy bojowe środki chemiczne należy wydobywać z dna morza czy też nie. Powodem tych wątpliwości jest tworzenie się tzw. „patyny” (na powierzchni substancji czynnej) składającej się z wielu związków i stanowiącej pewne zabezpieczenie przed reakcją z wodą. Grupa robocza HELCOM CHEMU wypracowała następujące wnioski odnośnie zatopionych w Bałtyku bojowych środków chemicznych w odniesieniu do przedmiotowej tematyki:

-w związku ze słabą rozpuszczalnością i powolnym rozkładem zatopione bojowe środki chemiczne nie powodują w szerszym zakresie zagrożenia dla środowiska morskiego,

-zatopiona w morzu amunicja w przypadku nienaruszenia jej powierzchni nie stanowi w chwili obecnej zagrożenia dla środowiska morskiego,

-wszelkie próby wydobywania amunicji z dna morza związane są ze zbyt dużym ryzykiem uwolnienia do środowiska zmagazynowanych środków chemicznych i przemieszczania się tych substancji w obrębie Bałtyku, dlatego nie zaleca się przeprowadzania tego typu operacji,

-wydobycie i utylizacja amunicji związane są z wysokimi nakładami finansowymi,

-zaleca się prowadzenie monitoringu zalegającej na dnie Bałtyku amunicji.

Ad 3. Ocena oddziaływania na środowisko inwestycji polegającej na budowie gazociągu Nord Stream prowadzona jest w oparciu o ratyfikowaną przez Wspólnotę Europejską, w tym Polskę, Konwencję o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, sporządzoną w Espoo dnia 25 lutego 1991 roku (tak zwana *Konwencja z Espoo*, Dz. U. z 1999 r. Nr 96, poz. 1110). W Polsce zasady tego postępowania regulowały do tej pory przepisy ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 roku *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. Nr 25, poz. 150 z 2008 r. ze zm.), zaś od dnia 15 listopada br. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227). Zgodnie z art. 153 ustawy z dnia 3 października br., do spraw wszczętych przed 15 listopada br. na podstawie ustawy *Prawo Ochrony Środowiska*, a nie zakończonych decyzją ostateczną, stosuje się przepisy dotychczasowe, przy czym kompetencje Ministra Środowiska przejmuje Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska, zaś kompetencje Wojewodów przejmują Regionalni Dyrektorzy Ochrony Środowiska.

Stosownie do regulacji prawnych, po powiadomieniu Rzeczypospolitej Polskiej o planowanej budowie przedmiotowego gazociągu w listopadzie 2006 roku rozpoczęła się procedura oceny oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym. Strony pochodzenia (Finlandia, Szwecja, Dania, Niemcy i Rosja) przekazały dokument informacyjny projektu, zawierający wstępne dane o planowanym przedsięwzięciu oraz o jego przewidywanym wpływie na środowisko. Przekazane materiały zostały zgodnie z art. 66 ust. 2 ustawy *Prawo Ochrony Środowiska* skierowane do Wojewodów Zachodniopomorskiego, Pomorskiego oraz Warmińsko – Mazurskiego, w celu przeprowadzenia tzw. udziału społeczeństwa i zainteresowanych organów administracji. Po zakończeniu tych konsultacji Wojewodowie przekazali Ministrowi Środowiska odpowiedzi, na podstawie których sformułowano stanowisko strony polskiej.

W dniu 16 lutego 2007 r. stanowisko to przekazano państwu pochodzenia. Potwierdzono w nim zamiar udziału Rzeczypospolitej Polskiej w postępowaniu oraz określono oczekiwania dotyczące zawartości ostatecznej dokumentacji oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko (raportu).

Należy tu nadmienić, że w stanowisku strony polskiej określono między innymi wymóg wykonania na potrzeby dokumentacji szczegółowej inwentaryzacji broni chemicznej i innych niebezpiecznych dla środowiska substancji zatopionych na dnie morza w sąsiedztwie planowanej trasy gazociągu. Poproszono o zapewnienie informacji na temat rodzajów i ilości amunicji, określenie sposobu jej zalegania na dnie morza oraz o wskazanie skutków uwolnienia niebezpiecznych dla środowiska substancji lub ich ewentualnego pozostawienia

na dnie. Dokumentacja ma wskazywać proponowane sposoby ograniczenia zagrożenia dla środowiska w przypadku niekontrolowanego wycieku substancji chemicznych w wyniku prowadzonych prac.

W toku postępowania inwestor (konsorcjum Nord Stream) postanowił zmienić planowany przebieg gazociągu w kilku miejscach. Jeden z nowych odcinków obejmował zmianę z przebiegu gazociągu w obszarze położonym na południe od wyspy Bornholm (w strefie, co do której toczy się spór pomiędzy Polską a Danią, dotyczący granic wyłącznej strefy ekonomicznej), na przebieg w obszarze na północ od wyspy. W związku z planowaną przez inwestora zmianą przebiegu gazociągu (nie przeanalizowaną w „*Dokumencie informacyjnym projektu*” oraz nie poddaną konsultacjom społecznym wynikającym z art. 3 ust. 8 Konwencji z Espoo), stronom narażonym przekazano przygotowany przez inwestora uzupełniający dokument („*Informacja o projekcie – Status trasy gazociągu Nord Stream przez Morze Bałtyckie*” z października 2007 r.). Nowa informacja została udostępniona do udziału społeczeństwa i na podstawie zebranych uwag przygotowano kolejne stanowisko, przekazane stronom pochodzenia w dniu 18 stycznia 2008 roku. W stanowisku, zgodnie z nowymi danymi o przedsięwzięciu, sformułowano kilka dodatkowych wymagań dotyczących dokumentacji oceny oddziaływania na środowisko.

W bieżącym roku, ze względu na wniesione w toku postępowania krytyczne uwagi dotyczące nowego przebiegu gazociągu na północ od Bornholmu (w pobliżu ruchliwego szlaku żeglugowego) inwestor opracował kolejny wariant – na południe od Bornholmu, na duńskich wodach terytorialnych. W związku z tą ostatnią zmianą państwa pochodzenia, których ona dotyczy (Niemcy i Dania) ponownie powiadomiły o tym strony narażone i przekazały informację na ten temat w dokumencie „*Status trasy rurociągu Nord Stream na terytorium duńskim i niemieckim*” - październik 2008). Podobnie jak to miało miejsce w 2007 roku, nowa informacja o projekcie, stanowiąca kolejne uzupełnienie do powiadomienia, zostanie udostępniona do udziału społeczeństwa, zaś na podstawie zebranych uwag przygotowane zostanie i przekazane stronom pochodzenia stanowisko w sprawie przedsięwzięcia (termin wyznaczony na jego przygotowanie mija 23 stycznia 2009 roku).

Obecnie inwestor (konsorcjum Nord Stream) opracowuje ostateczną wersję dokumentacji oceny oddziaływania na środowisko. Dokumentacja ta, po jej ukończeniu zostanie oficjalnie przekazana stronom narażonym przez państwa pochodzenia, tak aby umożliwić przeprowadzenie na jej podstawie udziału społeczeństwa (art. 4 konwencji z Espoo) oraz konsultacji (art. 5 konwencji). Zgodnie z dotychczasowymi stanowiskami strony polskiej oczekiwane jest, że przekazany materiał będzie zawierał informacje na temat broni chemicznej, które powinny dodatkowo wyjaśnić wątpliwości zawarte w oświadczeniu złożonym przez Pana senatora Macieja Grubskiego.

Zgodnie z opisanymi wyżej uwarunkowaniami prawnymi organem wiodącym w dalszym toku postępowania będzie po stronie polskiej Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska wraz z właściwymi miejscowo Regionalnymi Dyrektorami Ochrony Środowiska.

Równoległe do podejmowanych działań w tym zakresie na poziomie krajowym i regionalnym, Polska podejmuje także działania jako sygnatariusz Konwencji o zakazie broni, prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów (Chemical Weapons Convention, CWC), która stanowi wielostronną umowę rozbrojeniową przewidującą całkowite wyeliminowanie, pod międzynarodową kontrolą, broni chemicznej. Podstawę Konwencji stanowią trzy główne kryteria: powszechność, wszechstronność i weryfikowalność. Konwencja weszła w życie 29 kwietnia 1997 r.

Polska podpisała w 1993 r. i ratyfikowała Konwencję w 1995 r. Konwencja zobowiązuje Państwa-Strony do składania do OPCW, dwukrotnie w ciągu roku kalendarzowego, deklaracji odnośnie działalności z wykorzystaniem związków chemicznych

objętych postanowieniami Konwencji. Deklaracje są głównym przedmiotem procesu weryfikacyjnego OPCW dokonywanym w formie inspekcji obiektów. Proces weryfikacji prowadzony przez OPCW od wejścia Konwencji w życie dotyczy także Polski, a realizacją postanowień wynikających z Konwencji zajmuje się Departament Kontroli Eksportu w Ministerstwie Gospodarki.

Litwa, jako Państwo-Strona Konwencji, wielokrotnie występowała z inicjatywą wykorzystania OPCW jako płaszczyzny dobrowolnej współpracy w sprawach związanych z bronią chemiczną zatopioną w morzach i wymiany informacji między państwami członkowskimi w tym zakresie ponieważ około 50 państw jest dotkniętych problemem zatopionej broni chemicznej. Zgodnie z Konwencją broń chemiczna zatopiona w morzu przed 1 stycznia 1985 r. została wyłączona z zakresu obowiązywania postanowień Konwencji. Istnieje natomiast obowiązek informowania OPCW w przypadku wyłowienia (np. przez rybaków) lub wyrzucenia na brzeg amunicji chemicznej zatopionej w morzu lub jej znalezienia, jej zabezpieczenia i zniszczenia zgodnie z wymogami Konwencji. Zdecydowanie negatywne stanowisko zajmuje m.in. Rosja podkreślając, że CWC nie dotyczy broni chemicznej zatopionej przed 1985r. W większości państwa jednak uznają, że temat jest bardzo istotny dla organizacji pozarządowych, jednak dla rządów ma znaczenie trzeciorzędne, gdyż istotniejsze są kwestie składowanych i deklarowanych zapasów oraz zakopanej w ziemi broni chemicznej.

Ze względu m.in. na potencjalne zagrożenia ekologiczne Basenu Morza Bałtyckiego w interesie Polski leży wspieranie inicjatywy Litwy, szczególnie wobec zapowiedzi, że zamierza podnieść tę kwestię w ramach ONZ (I Komitet), OPCW, OBWE i UE. Polska wspiera Litwę w inicjowaniu dialogu regionalnego, szczególnie z Danią i Szwecją w tym zakresie i wykorzystania Konwencji jako instrumentu do oceny „nadmiernych inwestycji” na dnie Bałtyku typu Nord Stream.

Ad 4. Ryzyko eksplozji istnieje tylko w przypadku zalegających na dnie lub w zatopionych wrakach bomb głębinowych. Rozpoznaniem tego rodzaju obiektów podwodnych, ich wydobywaniem lub zniszczeniem zajmuje się Centrum Operacji Morskich Dowództwa Marynarki Wojennej. Wielkość strefy zagrożenia eksplozją uzależniona jest od ilości ładunku i ma charakter wyłącznie miejscowy. W promieniu kilku kilometrów od miejsca eksplozji istnieje ryzyko ogłuszenia zwierząt morskich.

Ad 5. Bojowe środki trujące są związkami chemicznymi, które wykazują szkodliwe działania na ludzki organizm, co skutkuje osłabieniem lub nawet śmiercią. Na dnie Morza Bałtyckiego występują najczęściej: iperyt, adamsyt, clark – I, II, tabun, luizyt. Rozpuszczalność różnych bojowych środków trujących waha się od dobrej (tabun) do bardzo słabej (adamsyt, lepki iperyt, clark I i clark II). Słaba rozpuszczalność opóźnia proces rozkładu środków trujących w środowisku morskim. Z tego powodu substancje te nie występują w wysokim stężeniu w wodzie i dlatego nie mogą stwarzać zagrożenia dla środowiska morskiego bądź dla ludzi na większą skalę dopóki zalegają na dnie morza. Wyłowienie bojowych środków trujących powoduje skażenie sieci, złowionych ryb, co w konsekwencji prowadzi do skażenia ludzi narażonych na kontakt.

Na wodach morskich RP odnotowano 16 przypadków znalezienia amunicji chemicznej i bojowych środków trujących. Pierwsze przypadki miały miejsce w 1952 r. Najczęstszą przyczyną skażenia bojowymi środkami trującymi jest wyłowienie ich przez rybaków oraz kontakt przypadkowych ludzi po wyrzuceniu na plażę.

W 1997 r. zostały wprowadzone w Ministerstwie Transportu i Gospodarki Morskiej „Instrukcje postępowania w przypadku wyłowienia broni chemicznej” dla polskich obszarów

morskich. Wprowadzono je w życie w formie zarządzeń porządkowych dyrektorów urzędów morskich (w Szczecinie, Słupsku i Gdyni).

Ww. instrukcje zawierają m.in.:

- informacje na temat charakterystyki amunicji chemicznej zatopionej w Morzu Bałtyckim,
- informacje dotyczące charakterystyki środków trujących, mogących stanowić zagrożenie dla rybaków,
- zasady postępowania po wyłowieniu bojowych środków trujących,
- wykaz punktów alarmowania,
- mapę rejonów Morza Bałtyckiego zagrożonych skażeniami bojowymi środkami trującymi.

Szczegółowe informacje na temat bojowych środków chemicznych zatopionych na obszarze Morza Bałtyckiego posiada Pan prof. Tadeusz Kasperek, kierownik Zakładu Obrony przed Bronią Masowego Rażenia w Akademii Marynarki Wojennej.

2

GŁÓWNY INSPEKTOR
KRAJOWY ŚRODOWISKA
dr inż. Andrzej Jagalski

Do wiadomości:

Departament Spraw Parlamentarnych w KPRM